دوفصلنامه علمی ـ ترویجی مطالعات فقه امامیه
سال یازدهم/ شماره ۲۰/ بهار و تابستان ۱۴۰۲

Bi-Quarterly Scientific Promotional Journal in Imamiyah Jurisprudence
Year 11 Issue, No 20/ Spring & Summer 2023

واکاوی حکم خریداری واکسن کرونا از کشورهای بیگانه *

□ عباس نامدار جویباری**
□ عبدالرحمن نجفی ***

چکیده

بیماری کرونا و یا کووید ۱۹، بیماری است که تمام دنیا را فراگرفته و هرروزه جان تعداد زیادی را می‌گیرد و افراد زیادی را به کام مرگ می‌کشاند و تمام کشورهای دنیا درصدد تولید واکسن برای مداوای آن برآمده‌اند و برخی از کشورها تاکنون به تولید چنین واکسنی دست یافتند و برخی دیگر هنوز به چنین امری دست نیافته‌اند و برخی از کشورهای بیگانه در تولید واکسن از کشورهای دیگر پیشی گرفته‌اند و ممکن است کشورهای دیگر و همچنین کشور اسلامی ایران به خریداری واکسن از کشورهای بیگانه مبادرت ورزد. بنابراین لازم است بحث نمود که خرید واکسن از کشورهای بیگانه چه حکمی دارد و وظیفه حکومت در مقابل آن چیست؟

در پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیلی ـ توصیفی و بهره‌گیری از آیات و روایات و قواعد فقهی به این نتیجه رسیدیم که خریداری واکسن کرونا در فرض عدم اطمینان به‌سلامت آن جایز نیست و در فرض اطمینان به‌سلامت آن، خریداری از کشورهای غیر استعماری جایز است و خریداری از کشورهای استعماری، چنانچه عامل سیطره آنان علیه خودمان و یا تقویت علیه مسلمان کشورهای دیگر نشود، در حالت اختیار حرام و در حالت اضطرار جایز است و درصورتی‌که موجب سیطره علیه خودمان شود، در حالت اختیار حرام و در حالت اضطرار از مصادیق باب تزاحم است و چنانچه مقدمه منحصره برای تقویت کشورهای استعماری علیه مسلمانان کشورهای دیگر باشد، حرام است.

کلیدواژه‌ها: واکسن، کووید ۱۹، جواز، خرید، حکم فقهی.

---

*. تاریخ وصول: ۱۰/ ۲/ ۱۴۰۲ تاریخ تصویب: ۱۵/ ۵/ ۱۴۰۲.

**. مدرس حوزه علمیه و جامعة المصطفی ﷺ العالمیه (abbasnamdarjoybari@gmail.com).

***. دانش‌آموختهٔ سطح چهار حوزه علمیه قم (نویسنده مسئول) (Najafi60@Chmail.ir).

مقدمه

یکی از بحث‌های فقهی نو پیدا خریداری واکسن کرونا از کشورهای بیگانه است. زیرا از اواخر سال ۱۳۹۹، بیماری کرونا و یا کووید ۱۹ در تمام کشورهای دنیا ظهور نمود و همه انسان‌ها را به خود مبتلا نمود و بسیاری از افراد را به کام مرگ کشاند. بنابراین همه کشورها درصدد تولید واکسن آن برآمده‌اند و برخی از کشورها به آن دست‌یافته‌اند و از طرفی نیز بر حاکمان کشورهای دیگر لازم است که برای حفظ جان افراد جامعه خویش، واکسن‌های تولیدشده را از کشورهای مولِّد خریداری کنند. بنابراین چنین پرسشی مطرح می‌شود که حکم خریداری واکسن کرونا از کشورهای بیگانه چیست؟ و چنانچه چند کشور به تولید چنین واکسنی موفق گردند و آسیب خریداری واکسن از کشوری کمتر باشد، آیا لازم است که واکسن را از آن کشور خریداری نمود، یا آن‌که می‌توان از کشوری که آسیب بیشتری دارد نیز خریداری نمود؟

ازآنجایی‌که شیوع بیماری کرونا در جهان کنونی اتفاق افتاده و سابقه چندانی ندارد، فقها پیرامون آن بحث نکرده‌اند و بحث چندانی پیرامون آن نیست و تنها با تدبر در برخی از روزنامه‌ها و نوشته‌ها می‌توان به برخی از احکام آن، در حد رساله عملیه و بیان فتوای شرعی و غیراستدلالی رسید و ظاهراً پژوهش حاضر اولین اثری است که به گونه تفصیلی و مستدل به واکاوی حکم خریداری واکسن کرونا از کشورهای بیگانه پرداخته است و با بهره‌گیری از آیات و روایات و قواعد فقهی به بررسی حکم تکلیفی و وضعی چنین مسئله‌ای می‌پردازد.

هدف از پژوهش حاضر آن است که بررسی نماید که آیا می‌توانیم از کشورهای بیگانه واکسن کرونا خریداری کنیم یا خیر و در چه شرایطی واردات واکسن از کشورهای بیگانه جایز است و در چه شرایطی محظوریت دارد؟

باور نگارنده بر آن است که چنانچه اطمینان به‌سلامت واکسنی که در کشورهای بیگانه تولیدشده، نداشته باشیم، خریداری آن به دلیل احتمال خطر جانی جایز نیست وگرنه خریداری واکسن از کشورهای غیر استعماری جایز است و خریداری واکسن از کشورهای

استعماری چند فرض دارد. زیرا چنانچه خریداری واکسن کرونا از کشورهای استعماری مقدمه منحصره برای تقویت آنان علیه مسلمانان کشورهای دیگر باشد، حرام است وگرنه چنانچه موجب سیطره آنان علیه خودمان نشود، در حالت، موجب حبّ بقاء آنان شده و اختیار حرام است و در حالت اضطرار جایز است و چنانچه موجب سیطره آنان بر خودمان شود نیز در حالت اختیار حرام بوده و در حالت اضطرار از مصادیق باب تزاحم است.

خریداری واکسن کرونا از کشورهای بیگانه دو فرض دارد:

الف) فرض عدم اطمینان به‌سلامت واکسن

چنانچه به‌سلامت واکسن‌هایی که کشورهای استعماری تولید نموده و به کشورهای دیگر عرضه می‌کنند، اطمینان نداشته باشیم، خریداری چنین واکسن‌هایی حرام است. زیرا وقتی کشورهای استعماری ما را تحریم نموده و بسیاری از داروهایی که موجب بقاء حیات مسلمانان است را شامل تحریم قراردادند و به ما نمی‌فروشند، اگر در چنین شرایطی حاضر به فروش واکسن کرونا به ما شوند، احتمال آن می‌رود که در واکسیناسیون چنین واکسن‌هایی خطرات جانی باشد و ما از ضررهایی که بر آن مترتب می‌شود، ایمن نیستیم و آیه شریفه «وَ لاَ تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ؛ و با دستان خود، خود را به هلاکت نیندازید» (بقره/ ۱۹۵) شامل آن می‌شود و آن را حرام می‌داند. زیرا مراد آیه شریفه، آن است که اسباب هلاکت خود را فراهم نسازید (راوندی، ۱٤۰۵: ۱/ ۳۳٦) و خود را در معرض هلاکت قرار ندهید و مراد از معرض هلاکت نیز هر چیزی است که در آن ترس از هلاکت بوده (فخر المحققین، ۱۳۸۷: ٤/ ۱٦۳ ـ موسوی گلپایگانی، ۱٤۰۷: ۲۳۷) و مظنه هلاک باشد (مجلسی، ۱٤۰٦: ۲/ ٦٥٦).

ب) فرض اطمینان به‌سلامت واکسن

خریداری واکسن کرونا از کشورهای بیگانه، در فرض اطمینان به‌سلامت آن دو فرض دارد:

۱. خرید واکسن از کشورهای غیر استکباری

خرید واکسن کرونا از کشورهای غیر استکباری ـ کشورهایی که روحیه استکباری ندارند و به دنبال سیطره بر مسلمانان نیستند ـ در هر یک از فرض اضطرار و اختیار ـ جایز است، زیرا نه‌تنها دلیلی برای منع نداریم و عموم آیات «أَحَلَّ اللّهُ الْبَيْعَ؛ خداوند بیع را حلال نمود» (بقره/ ۲۷۵)، «أَوْفُوا بِالْعُقُودِ؛ به عقدهای خود وفادار باشید» (مائده/ ۱)، «**يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ إِلّا أَنْ تَكُونَ تِجارَةً عَنْ تَراضٍ مِنْكُمْ**؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! اموالتان رابین خود به ناروا نخورید، مگر آن‌که تجارتی همراه با رضایت طرفین باشد» (نساء/ ۲۹)، شامل چنین موردی می‌شود و خرید واکسن را جایز می‌شمارد. بلکه روابط با کفاری که سر جنگ با مسلمانان ندارند از منظر قرآن کریم اشکالی ندارد و انواع روابط تجاری، اقتصادی و... با آنان جایز است. چنان‌که در سوره ممتحنه آمده است:

> **لاَ يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ، إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ أَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَ ظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ**؛ خدا شمارا از نیکی کردن و عدالت ورزیدن با آنان که با شما قتال و دشمنی نکرده و شمارا از دیارتان بیرون ننمودند، نهی نمی‌کند. خدا مردمی را که به عدالت رفتار می‌کنند، بسیار دوست می‌دارد. خدا تنها شمارا از دوستی کسانی نهی می‌کند که در دین با شما قتال کرده و از وطنتان بیرون کردند و بر بیرون کردن شما هم‌دست شدند (ممتحنه: ۹ – ۸).

بر اساس آیات فوق، اساس سیاست بین‌المللی اسلام بر صلح و سازش با پیروان ادیان دیگر و معامله حسنه با آنان است و هرگونه معاملات تجاری و... را محترم می‌شمارد، مگر آن‌که افرادی به‌عنوان دشمنان اسلام و مسلمین در عرصه‌های بین‌المللی مطرح‌شده و از روحیه استکباری برخوردار باشند و قصد صلح و سازش با مسلمانان نداشته باشند و با یکدیگر علیه مسلمانان هم‌پیمان شوند که در این صورت دین اسلام، پیروان خود را از روابط حسنه با آنان بازمی‌دارد (حسینی شیرازی، ۱٤۲٦: ۸۳). بر همین اساس درآیات فوق، نهی از

تولی و ارتباط مختص به کافرانی است که قصد جنگ با مسلمانان و اذیت آنان را داشته باشند و نسبت به ارتباط باکسانی که قصد جنگ با مسلمانان ندارند و به آنان آزار نمی‌رسانند و آنان را از مسیر حق بازنمی‌دارند، نهی نشده، بلکه چنین ارتباطی از منظر اسلام نیکو و پسندیده است تا کفار عدل و احسان اسلام را ببینند و در سایه عدالت و برّ اسلام زندگی کنند (جوادی آملی، ۱٤۰٤: ٤۷). بنابراین موضوع منع از ارتباط سیاسی درآیات فوق، عنوان "دشمن" و "مقاتل" است، نه عنوان کافر و بیانگر آن است که ارتباط با کافر غیر مستکبر منعی ندارد و تنها قطع ارتباط با کافران مستکبر لازم است.

با توجه به مطالب فوق، ارتباط با کفار غیر مستکبر جایز است و خرید واکسن کرونا و یا کالاهای دیگر از آنان در هر یک از حالت اختیار و اضطرار جایز می‌باشد.

۲. خرید واکسن از کشورهای استکباری

خرید واکسن کرونا از کشورهای استعماری دو فرض دارد:

۲ـ۱. در فرض عدم تقویت آنان علیه مسلمانان کشورهای دیگر

چنانچه خرید واکسن کرونا از کشورهای استکباری موجب تقویت آنان علیه مسلمانان کشورهای دیگر نباشد، دو فرض دارد:

۲ـ۱ـ۱. در فرض عدم ایجاد سیطره کفار بر مسلمانان داخل کشور

چنانچه خرید واکسن کرونا از کشورهای استعماری، موجب تقویت آنان علیه مسلمانان دیگر نبوده و موجب سیطره آنان بر خودمان نیز نباشد، دو فرض دارد:

۲ـ۱ـ۱ـ۱. در حالت اختیار

چنانچه خرید واکسن کرونا از کشورهای استکباری موجب تقویت آنان علیه مسلمانان نبوده و موجب سیطره آنان بر خودمان نباشد، در حالت اختیار ـ نظیر آن‌که بتوانیم از کشورهای غیر استکباری واکسن خریداری نماییم و یا آن‌که در داخل کشور به مقداری واکسن تولید

کنیم که برای مصرف داخلی کافی باشد ـ خرید چنین واکسن‌هایی از کشورهای استکباری جایز نخواهد بود. زیرا اولاً خرید چنین واکسن‌هایی موجب رکون به ظلمه است که نهی شده و در قرآن کریم آمده است: «**وَ لاَ تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَ مالكم مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لاَ تُنْصَرُونَ**؛ به کسانی که ستم کرده‌اند متمایل نشوید که جهنمی می‌شوید و غیر خدادوستانی ندارید و یاری نمی‌شوید» (هود: ۱۱۳).

این آیه یکی از اساسی‌ترین برنامه‌های اجتماعی و سیاسی و نظامی و عقیدتی را بیان می‌کند و عموم مسلمانان را مخاطب می‌سازد و به‌عنوان یک وظیفه قطعی می‌گوید: " به کسانی که ظلم و ستم کرده‌اند، تکیه نکنید" و اعتماد و اتکای کار شما بر این‌ها نباشد، زیرا این امر سبب می‌شود که عذاب آتش، دامان شمارا بگیرد (مکارم شیرازی، ۱۳۷٤: ۹/ ۲٦۰ ـ ۲۵۹؛ همو، ۱٤۲۱: ۷/ ۸۲). زیرا واژه "رکون" از ریشه "رکن"و به معنای تمایل و اطمینان (فراهیدی، ۱٤۱۰: ۵/ ۳۵٤) و آرامش (ابن منظور، ۱٤۱٤: ۱۳/ ۱۸۵) است و هرچند برخی قائل به آن شده‌اند که ازآن‌جهت در آیه شریفه رکون به ظالمان و اعتماد و اطمینان به آنان حرام دانسته شد که تکیه‌بر ظالمان باعث تقویت آن‌هاست و تقویت آن‌ها باعث گسترش دامنه ظلم و فساد و تباهی جامعه‌ها است که در آیه شریفه از آن به آتش تعبیر شده است (بیضاوی، ۱٤۱۸: ۳/ ۱۵۱ ـ مکارم شیرازی، ۱۳۷٤: ۹/ ۲٦۱؛ همو، ۱٤۲۱: ۷/ ۸٤ ـ ۸۳؛ دروزه، ۱۳۸۳: ۳/ ۵٤۷؛ مراغی، بی‌تا: ۱۲/ ۹۳). ولی بر اساس برخی از روایات رجوع به ظالمان حتی اگر موجب تقویت آنان نباشد نیز از منظر آیه شریفه حرام دانسته شد. چنان‌که امام صادق﵇ در تفسیر آیه شریفه فرموده‌اند: «**هُوَ الرَّجُلُ يَأْتِي السُّلْطَانَ فَيُحِبُّ بَقَاءَهُ إِلَى أَنْ يُدْخِلَ يَدَهُ إِلَى كِيسِهِ فَيُعْطِيَهُ**؛ مراد آیه شخصی است که نزد سلطان آید و به این مقدر دوست بدارد که او زنده باشد تا دستش را در جیب خود نماید و به او کمک کند» (کلینی، ۱٤۰۷: ۵/ ۱۰۸).

ثانیاً خرید واکسن از کشورهای استعماری موجب ایجاد حب بقاء آنان است تا چنین واکسن‌هایی را تولید نموده و ما از آنان خریداری کنیم، درحالی‌که در روایات از حبّ بقاء ظالمان نکوهش شده است. چنان‌که صفوان جمال گوید: «به محضر امام کاظم﵇ شرفیاب شده و به من فرمود: "همه‌کاره‌ای تو خوب است جز کرایه دادن شتران به هارون‌الرشید".

عرض کردم: من شتران را برای خوش‌گذرانی به او کرایه ندادم، بلکه درراه حج کرایه دادم و خودم نیز همراه وی نمی‌روم و غلامانم را به همراه او می‌فرستم. فرمود: "ای صفوان! آیا نمی‌خواهی کرایه تو را بپردازند؟" گفتم: بلی، فدایت گردم.

فرمود: "آیا دوست داری آنان زنده باشند تا کرایهٔ تو را بپردازند؟" گفتم: بلی. فرمود: "کسی که بقاء آن‌ها را دوست داشته باشد، از آنان است و با آنان به آتش دوزخ وارد می‌شود"» (حر عاملی، ۱٤۰۹: ۱٦/ ۲۵۹).

با توجه به مطالب فوق خرید واکسن کرونا از کشورهای استکباری موجب تقویت آنان علیه مسلمانان نباشد نیز در حالت اختیار جایز نیست.

۲ـ۱ـ۱ـ۲. در حالت اضطرار

چنانچه خرید واکسن کرونا از کشورهای استکباری، موجب تقویت آنان علیه مسلمانان دیگر و یا سیطره آنان بر خودمان نباشد، در حالت اضطرار جایز است و قاعده "الضرارات تبیح المحظورات" بر جواز آن دلالت دارد. زیرا یکی از قواعد معروف در فقه، قاعده «الضرورات تبیح المحظورات» است که مفادش آن است که هدف خداوند متعال در احکام و قوانین دین اسلام، رشد و کمال و رستگاری انسان است و خواهان آن است که انسان با سلامت و نشاط و راحتی و آسایش زندگی کند و چیزی که در طاقت انسان نیست، به او تحمیل نگردد. همان‌گونه که ادلّه فراوانی بر آن دلالت دارد:

الف) آیات

در آیاتی از قرآن کریم آمده است:

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَ الدَّمَ وَ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَ مَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَ لاَ عَادٍ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ؛ همانا خداوند مردار و خون و گوشت خوک و آنچه را که (هنگام ذبح) نام غیر خدا بر آن برده شده، حرام کرده است، (ولی) آن‌کس که ناچار شد (به خوردن این‌ها) درصورتی‌که زیاده‌طلبی نکند و

از حدّ احتیاج نگذراند، گناهی بر او نیست، همانا خداوند بخشنده و مهربان است (بقره: ۱۷۳).

وَ مَا لَكُمْ أَلاَّ تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ قَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلاَّ مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ؛ و چرا از چیزهایی نمی‌خورید که اسم خدا بر آن‌ها برده شده، در حالی که خدا آن‌چه که بر شما حرام بوده را بیان کرده است. مگر آن‌که ناچار باشید (انعام: ۱۱۹).

مفاد چنین آیاتی آن است که هرگونه دشواری در دین اسلام برداشته‌شده و اموری که از منظر حکم اولی حرام است، در هنگام ضرورت و اضطرار از حرمت ساقط می‌گردد و ارتکاب آن برای انسان جایز است.

ب) روایات

روایات فراوانی بر جواز و حلیت اشیاء در هنگام ضرورت و اضطرار دلالت دارد، نظیر:

۱. حضرت علی‌علیه‌السلام در روایتی فرمودند: «**الْمُضْطَرُّ يَأْكُلُ الْمَيْتَةَ وَ كُلَّ مُحَرَّمٍ إِذَا اضْطُرَّ إِلَيْهِ**؛ مضطر گوشت مردار را می‌خورد و هنگام اضطرار، هر حرامی را انجام می‌دهد» (ابن حیون، ۱۳۸۵: ۲/ ۱۲۵).

۲. امام صادق‌علیه‌السلام فرمودند: «**ليس شيء مما حرم الله إلا و قد أحله لمن اضطر إليه**؛ هیچ چیزی نیست که خدا آن را حرام کرده باشد، مگر آن‌که آن را برای کسی که ناچار به آن می‌گردد، حلال نمود» (اشعری، ۱۴۰۸: ۷۵؛ طوسی، ۱۴۰۷: ۳/ ۱۷۷ و ۳۰۶).

۳. در روایت دیگری از امام صادق‌علیه‌السلام آمده است: «**مَنِ اضْطُرَّ إِلَى الْمَيْتَةِ وَ الدَّمِ وَ لَحْمِ الْخِنْزِيرِ فَلَمْ يَأْكُلْ شَيْئاً مِنْ ذَلِكَ حَتَّى يَمُوتَ فَهُوَ كَافِرٌ**؛ هر کس به گوشت مردار و خون و گوشت خوك مضطر شود و چیزی از آن نخورد تا بمیرد، کافر است» (صدوق، ۱۴۱۳: ۳/ ۳۴۵).

در چنین روایتی رفع اضطرار واجب شرعی بیان‌شده و به همین جهت مخالفت با آن کفر دانسته شد، زیرا چنین شخصی نظیر کسی است که عمداً خودکشی کند (مجلسی، ۱۴۰۶: ۷/ ۴۸۲).

ج) اجماع

سومین دلیلی که مؤید قاعده "الضرورات تبیح المحظورات" است و می‌رساند که در موارد ضرورت و اضطرار، احکام شرعی تغییر می‌کند و ممکن است که چیزی در حالت اختیار حرام باشد، ولی در حالت اضطرار جایز گردد، اجماع است، زیرا با تدبر در ابواب مختلف فقه به این نتیجه می‌رسیم که فقها اتفاق‌نظر بر جواز و حلیت اموری دارند که در حالت اختیار حرام است. هرچند می‌توان گفت: باوجود آیات و روایات فوق، چنین اجماعی مدرکی و یا محتمل المدرکیه است و حجت نمی‌باشد.

د) عقل

اضطرار قاعده عقلی است (شریف کاشانی، ١٤٠٤: ٧/ ٤٨٢) و خارج از ضوابط و مستندات شرعی، از سوی ملل و اقوام مختلف نیز مورد استناد قرارگرفته است. در حقوق غرب، با تکیه‌بر حقوق روم، قاعده "ضرورت قانون نمی‌شناسد" همواره مورد استناد بوده است. حقوق‌دانان مسلمان و غیرمسلمان نیز ضمن استناد به ادلّه نقلی و شرعی، عقلانی بودن اصل قاعده اضطرار را مورد تأیید و اذعان قرار داده‌اند (محقق داماد، ١٤٠٦: ٤/ ١٣٦).

با توجه به مطالب فوق، ادله اربعه بر قاعده "الضرورات تبیح المحظورات" دلالت دارد و بیانگر آن است که ممکن است اموری در حالت اختیار حرام باشد و ارتکاب آن برای انسان جایز نباشد، ولی چنانچه اضطرار بر آن عارض گردد، حکم آن تغییر نماید و حلال و جایز شود. بنابراین خریداری و واردات واکسن‌هایی که در کشورهای استکباری تولید می‌شود، از باب ضرورت و حفظ سلامت جامعه اسلامی، در مواردی که موجب تقویت کشورهای استکباری علیه مسلمانان دیگر و یا سیطره آنان بر خودمان نباشد، جایز است.

۲ـ۱ـ۲. در فرض ایجاد سیطره کفار بر مسلمانان داخل کشور

چنانچه خرید واکسن کرونا از کشورهای استکباری، موجب تقویت آنان علیه مسلمانان دیگر نبوده، ولی موجب سیطره آنان بر مسلمانان داخل کشور شود، دو فرض دارد:

۲ـ۱ـ۲ـ۱. در حالت اختیار

خرید واکسن کرونا از کشورهای استکباری، چنانچه موجب تقویت آنان علیه مسلمانان دیگر نبوده، ولی موجب سیطره آنان بر خودمان شود، در حالت اختیار جایز نیست و قاعده "نفی سبیل" بر حرمت آن دلالت دارد. زیرا قاعده نفی سبیل، یکی از قواعد فقهی است که بیانگر آن است که نباید کاری نمود تا زمینه سلطه و سیطره کفار بر مسلمانان را فراهم کرد و ادله فراوانی بر آن دلالت دارد. نظیر:

الف) آیه شریفه «**وَ لَنْ يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا**؛ خداوند برای کافران بر مؤمنان هیچ سلطی قرار نداده است» (نساء: ١٤١) می‌باشد و هرچند پیرامون مراد از آیه شریفه احتمالات متعددی نظیر نفی حجت و برهان عقلی (ابن عربی، بی‌تا: ۱/ ۵۰۹)، نفی حجت در روز قیامت (ابن عربی، بی‌تا: ۱/ ۵۰۹؛ ابوحیان اندلسی، ١٤٢٠: ٤/ ١٠٥؛ فخر رازی، ١٤٢٠: ۱۱/ ۲۹۳)، نفی دولت مستمر و دائمی (سمرقندی، بی‌تا: ۱/ ۳۵۰)، نفی سلطنت شرعی (ابن عربی، بی‌تا: ۱/ ۵۱۰)، نفی قدرت و سلطنت دنیوی (طوسی، بی‌تا: 364 /3؛ طبرسی، ۱۳۷۲: ۳/ ۱۹۷)، نفی سیطره‌ای که موجب استیصال و زوال دولت مسلمانان گردد (بغدادی، ١٤١٥: ۱/ ٤٣٩؛ میبدی، ۱۳۷۱: ۲/ ٧٣٦)، نفی سلطنت مستمر و دائمی (سمرقندی، بی‌تا: ۱/ ۳۵۰) بیان‌شده است، ولی ازآنجایی‌که واژه "سبیل" در آیه شریفه، نکره و در سیاق نفی است، افاده عموم می‌کند و شامل تمام معانی فوق می‌شود (کاظمی، ١٣٦٥: ٣/ ٥٣؛ طیب، ۱۳۷۸: ٤/ ٢٤٦).

در مورد دلالت آیه نیز مراد از واژه "مؤمن" مسلمان و واژه "کافر" به معنای غیرمسلمان است. زیرا اطلاق عنوان "مؤمن" بر خصوص شیعه، در زمان نزول آیه رواج نداشت (انصاری، ١٤١٥: ٣/ ٥٩٠؛ نجفی ایروانی، ١٤٠٦: ٢/ ٤٦٤؛ اصفهانی، ١٤١٨: ١/ ١٦٣) و هرچند برخی آیه را به معنای اخبار دانسته‌اند (گنابادی، ١٤٠٨: ٢/ ٦١)، ولی حق آن است که آیه در مقام انشاء است و بیانگر آن است که مسلمانان حق ندارند کاری انجام دهند که مستلزم سیطره کفار بر آنان

باشد (طوسی، ۱٤۰۷: ٥/ ۱٤٦). به همین جهت امام رضاؑ استدلال کسانی که آیه شریفه را اخبار از نفی سلطنت تکوینی کفار بر مسلمانان دانستند و باورشان بر آن بود که امام حسینؑ شهید نشد و به آسمان عروج نمود را رد کرد (صدوق، ۱۳۷۸: ۲/ ۲۰۳).

ب) در روایتی از پیامبرﷺ آمده است: «الْإِسْلَامُ يَعْلُو وَ لَا يُعْلَى عَلَيْهِ؛ اسلام بر همه ادیان برتری پیدا می‌نماید و چیزی بر آن برتری نمی‌یابد» (صدوق، ۱٤۱۳: ٤/ ۳۳٤). زیرا معنای روایت، آن است که احکام شرعی ـ اعمّ از عبادات و معاملات و سیاسات ـ نمی‌تواند موجب علوّ کافر بر مسلمان باشد و همیشه در احکامی که برای امور مسلمان‌ها تشریع شده است، علوّ مسلمان‌ها بر کفّار مراعات شد و هرگونه علوّ و سبیلی از غیرمسلمان‌ها بر مسلمان‌ها سلب شده است. ازاین‌رو روایت فوق بیانگر حجّیّت قاعدهٔ نفی سبیل است (موسوی بجنوردی، ۱٤۰۱: ۱/ ۳٥٥ ـ ۳٥٤) و بیانگر آن است که بر مسلمانان لازم است که در تمام ابعاد زندگی خود به‌گونه‌ای رفتار نمایند که بیانگر علو وبرتری اسلام بر تمامی ادیان باشد و زمینه‌ای برای سیطره کفار بر جامعه اسلامی فراهم نیاید.

ادلّه فوق بیانگر مفاد قاعده "نفی سبیل" هستند و هرگونه سلطه کافران بر مؤمنان را نفی می‌نمایند و نفی سلطه نیز عام است و شامل ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و عقیدتی و... می‌شود، بنابراین چنانچه خرید واکسن کرونا از کشورهای استعماری، موجب سیطره آنان بر ما گردد، خرید چنین واکسن‌هایی در حالت اختیار جایز نخواهد بود.

۲ـ۱ـ۲ـ۲. در حالت اضطرار

خرید واکسن کرونا از کشورهای استکباری، چنانچه موجب تقویت آنان علیه مسلمانان دیگر نبوده، ولی موجب سیطره آنان بر خودمان شود، در حالت اضطرار از موارد تزاحم خواهد بود. زیرا از سویی قاعده نفی سبیل بر حرمت خرید چنین واکسن‌هایی دلالت دارد و از سوی دیگر قواعد باب اضطرار جاری می‌گردد و ادله اربعه بر جواز امور در موارد اضطرار

دلالت دارد و نه می‌توان به‌گونه‌ای مطلق به حرمت خرید واکسن کرونا در چنین مواردی حکم نمود و نه می‌توان آن را جایز نمود، بلکه باید دید ملاک کدام‌یک از دلیل حرمت و یا جواز اقوا هست و اضطرار و یا سیطره کشورهای استعماری بر مسلمانان تا چه مقدار است؟ زیرا در برخی از موارد ممکن است فراگیر شدن بیماری کرونا موجب مرگ بسیاری از افراد جامعه اسلامی شود و قائل به آن شد که سیطره مختصر کشورهای استعماری بر جامعه اسلامی می‌پذیریم و چنین واکسن‌هایی را خریداری کنیم تا جان مسلمانان را نجات دهیم و در برخی از موارد نیز ممکن است که نظیر زمان جنگ تحمیلی باشد که دشمن هدفش استیلا کلی بر کشور باشد و باید از جان جوانان و نوجوانان گذشت و از نفوذ کشورهای استعماری و استیلا آنان جلوگیری نمود و در چنین فرضی باوجود اضطرار، خرید واکسن‌های کرونا را از کشورهای استعماری حرام دانست.

۲ـ۲. در فرض تقویت آنان علیه مسلمانان دیگر

چنانچه خرید واکسن کرونا از کشورهای استکباری موجب تقویت آنان علیه مسلمانان دیگر باشد، نظیر آن‌که آمریکا و یا اسرائیل واکسن‌های کرونا را تولید نموده و ما یقین داشته باشیم که اگر واکسن کرونا را از آنان خریداری نماییم، عامل تقویت آنان می‌شود و فشار بیشتری به مسلمانان فلسطین و لبنان و یا مسلمانان کشورهای دیگر وارد می‌کنند و صدمات بیشتری به آنان می‌رسانند، در چنین فرضی خریداری واکسن کرونا از آنان دو فرض دارد:

۲ـ۲ـ۱ مقدمه منحصرِ بودن خریداری واکسن

چنانچه خریداری واکسن کرونا از کشورهای استعماری، مقدمه منحصره برای تقویت آنان علیه مسلمانان کشورهای دیگر باشد، خریداری واکسن از آنان جایز نیست و ادله زیر بر حرمت آن دلالت دارد:

الف) قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان

اولین دلیلی که بر حرمت خریداری واکسن کرونا از کشورهای استعماری در فرض تقویت

آنان علیه مسلمانان کشورهای دیگر دلالت دارد، قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان است. زیرا از سویی فرض بر آن است که خریداری واکسن از کشورهای استعماری موجب تقویت آنان علیه مسلمانان کشورهای دیگر است که مصداق "اعانه بر اثم و عدوان" محسوب می‌گردد و از سوی دیگر "اعانه بر اثم و عدوان" حرام است. چنان‌که در قرآن آمده است: «**وَ تَعاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوى وَ لا تَعاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ**؛ و درراه نیکی و پرهیزگاری باهم تعاون کنید و درراه گناه و تعدّی همکاری ننمایید» (مائده/ ۲).

لزوم اعانه بر برّ و تقوا و اجتناب از اعانه بر گناه و تعدّی در آیه شریفه فوق، عمومیت دارد و شامل هر نیکی و پرهیزگاری و گناه و تعدّی می‌شود. چنان‌که بسیاری از مفسّران، نظیر سبزواری نجفی (سبزواری، نجفی، ۱٤۱۹: ۱۱۱)، ابوحیّان اندلسی (ابوحیان اندلسی، ۱٤۲۰: ۱۷۰)، شیخ طوسی (طوسی، بی‌تا: ۳/ ٤۲۷)، ابن کثیر دمشقی (ابن کثیر دمشقی، ۱٤۱۹: ۳/ ۱۰)، ثعالبی (ثعالبی، ۱٤۱۸: ۳/ ۳٤۱ ـ ۳٤۰)، جلال‌الدین سیوطی (سیوطی، ۱٤۰٤: ۲/ ۲۵۵)، آلوسی (آلوسی، ۱٤۱۵: ۳/ ۲۳۰) و زمخشری (زمخشری، ۱٤۰۷: ۱/ ٦۰۳) به عمومیت آن تصریح نموده‌اند و آن را شامل لزوم انجام هر کار خیر و ترک هر کار شرّی دانسته‌اند.

محقق نراقی﵀ در عواید گفته است: «اعانه بر گناه حرام است، زیرا خدا فرمود: "**وَ لا تَعاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ**؛ و یکدیگر را بر گناه و تعدّی یاری نکنید" (مائده: ۲) و این آیه کریمه بر حرمت یاری‌رساندن بر هر چیزی دلالت دارد که گناه و تعدّی شمرده شود» (نراقی، ۱٤۱۷: ۷۵).

میر عبدالفتاح مراغی﵀ نیز گفته است: «یاری‌رساندن بر گناه و ظلم حرام است، به دلیل گفتار خداوند متعال "**وَ لا تَعاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ**؛ و یکدیگر را بر گناه و تعدّی یاری نکنید" (مائده: ۲). علاوه بر آن‌که اجماع و عقل مستقل نیز بر آن دلالت دارد، زیرا مبغوضیّت یاری‌رساندن بر گناه را عقل ابتداءاً درک می‌کند» (حسینی مراغی، ۱٤۱۷: ۱/ ٥٦۵).

با توجه به مطالب فوق، آیه شریفه فوق بیانگر وجوب تعاون بر برّ و تقوا و حرمت تعاون بر گناه و تعدّی است. از سویی نیز بزرگ‌ترین گناه و معصیت، تقویت کشورهای استعماری علیه مسلمانان کشورهای دیگر است، خواه از راه خرید واکسن کرونا باشد یا از راه‌های دیگر. بنابراین آیه شریفه بر حرمت تقویت چنین کشورهایی دلالت دارد.

بر اساس قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان، هرگونه یاری‌رساندن بر گناه و معصیت حرام است، ولی در بین فقها بحثی مطرح است شرط تحقق اعانه بر حرام چیست؟ که دراین‌باره چند دیدگاه است:

۱. برخی از فقها برای تحقق اعانه بر حرام، هیچ شرطی را لازم نمی‌دانند. چنان‌که سید مرتضی﵀ در صدق اعانه برای تحقق اعانه بر حرام، هیچ شرطی را لازم نمی‌داند و به همین جهت پرداخت زکات به فاسق و گناهکار را موجب برائت ذمه نمی‌داند و آن را به اعانه بر اثم بودن تعلیل می‌کند (موسوی علم الهدی، ١٤١٥: ٢١٨).

شیخ طوسی﵀ اعطاء زکات به فقیر عصیانگر و گناهکار را به جهت اعانه بر اثم حرام می‌داند (طوسی، ۱۳۸۷: ۱/ ۲۵۱).

محقق حلی﵀ در معتبر اذن سفر معصیت به انسان نداده و چنین اذنی را مستلزم اعانه بر اثم می‌داند (حلی، ١٤٠٧: ٢/ ٤٧٠).

بر اساس چنین دیدگاهی خرید واکسن از کشورهای استعماری به‌گونه‌ای مطلق حرام است، خواه واردکننده و یا استفاده‌کننده از چنین واکسنی قصد تقویت کشورهای استعماری علیه مسلمانان داشته باشد یا خیر.

۲. محقق اردبیلی﵀ در تفسیر زبدة البیان، در تفسیر آیه اعانه بر اثم، اعانه را درجایی صادق می‌داند که یا قصد باشد و یا این‌که ازنظر عرف، عنوان اعانه صدق نماید، نظیر موردی که ظالمی از شخصی چوبی می‌خواهد تا دیگری را بزند و یا آن‌که ظالمی از انسان قلمی بخواهد تا با آن نامه ظلمی بنویسد، که در اینجا صرف اعطاء چوب و قلم توسط معین، موجب آن می‌شود که عنوان اعانه بر معصیت صدق کند ولو معین قصد زدن و یا نوشتن نامه ظلم را نداشته باشد (اردبیلی، بی‌تا: ۲۹۷).

طبق گفتار محقق اردبیلی﵀ تنها در موردی خریداری واکسن از کشورهای بیگانه را از باب اعانه بر اثم و عدوان می‌توان حرام دانست که اثبات شود که خریدار واکسن، قصد تقویت کشورهای استعماری علیه مسلمانان کشورهای دیگر را دارد و یا آن‌که ازنظر عرف بر

خریداری چنین واکسن‌هایی، عنوان اعانه بر تقویت کشورهای استعماری اطلاق شود.

۳. برخی دیگر از فقها وجود قصد را در حرمت اعانه بر اثم و عدوان شرط دانسته‌اند. چنان‌که محقق کاظمی‌ﷺ در مسالک الافهام، مراد از نهی در آیه شریفه "و لا تعاونوا علی الاثم" را نهی از اعانه در فرض قصد به تعاون دانسته، نه درصورتی‌که معان‌علیه به‌صورت اتفاقی در خارج یافت شود، زیرا مراد از آیه شریفه، اعانه بر وجهی است که ازنظر عرف اعانه صدق کند (کاظمی، بی‌تا: ۲/ ۲۸٤).

بر اساس چنین دیدگاهی تنها در موردی می‌توان خرید واکسن از کشورهای بیگانه را از باب اعانه بر اثم و عدوان حرام دانست که اثبات شود که خریدار چنین واکسن‌هایی، قصد تقویت کشورهای استعماری علیه مسلمانان کشورهای دیگر را دارد.

٤. گروه دیگری از فقها برای صدق اعانه، وقوع فعل معان‌علیه را شرط دانسته‌اند. چنان‌که محقق نراقی‌ﷺ گفته است: «ظاهراً تحقق معان‌علیه در صدق اعانه شرط است، بنابراین چنانچه شخصی کاری انجام دهد که چیز دیگری بر آن مترتب می‌گردد، عنوان "اعانه" بر آن صادق است، ولی چنانچه در تحقق چیز دیگری مدخلیت داشته باشد و چیز دیگری بر آن مترتب نگردد، عنوان "اعانه" بر آن صدق نمی‌کند، هرچند مقصود انسان ترتب و حصول آن امر باشد» (نراقی، ۱٤۱۷: ۷۸).

امام خمینی‌ﷺ گفته است: «اعانه بر گناه، بر تحقق گناه متوقف است وگرنه توهم یاری‌رساندن بر گناه است، نه خودیاری رساندن و تجرّی است، نه انقیاد. به همین جهت چنانچه یقین به تحقق نیافتن گناه از معان داشته باشد، ایجاد مقدمه آن، بدون هیچ شبهه‌ای یاری‌رساندن بر گناه نیست» (موسوی خمینی، ۱٤۱۵: ۱/ ۲۱۱).

چنانچه در صدق اعانه، وقوع معان‌علیه را شرط بدانیم، خرید واکسن‌های تولیدشده در کشورهای بیگانه و استفاده از آن باوجود قصد تقویت کشورهای استعماری نیز تنها در صورتی عنوان "اعانه بر اثم و عدوان" بر آن صادق است که در واقع موجب تقویت کشورهای استعماری گردد وگرنه عنوان "اعانه بر اثم" بر آن صادق نیست و قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان بر حرمت آن دلالت ندارد.

ب) عدم جواز دفع ضرر از خود با توجه ضرر به دیگران

دومین دلیلی که بر حرمت خریداری واکسن کرونا از کشورهای استعماری در فرض تقویت آنان علیه مسلمانان کشورهای دیگر دلالت دارد، جایز نبودن دفع ضرر از خود با توجه ضرر به دیگران است، بنابراین خریداری چنین واکسن‌هایی برای دفع ضرر از مسلمانان ایران، در فرض توجه ضرر به مسلمانان کشورهای دیگر جایز نخواهد بود، زیرا رفع حکم در موارد ضرر، اکراه، اضطرار و... به خاطر امتنان بر جنس امت است و با رفع ضرر از برخی از مسلمان و توجه ضرر به مسلمانان دیگر سازگار نیست. چنان‌که شیخ انصاری﵀ گفته است: «حدیث رفع اکراه و رفع اضطرار برای امتنان بر جنس امت واردشده و در رفع ضرر از برخی از مسلمانان، با تجویز توجه ضرر به برخی دیگر امتنانی تحقق ندارد، بنابراین چنانچه دفع ضرر از خود بر زیان رساندن به دیگران متوقف باشد، زیان رساندن به دیگران جایز نبوده و تحمل ضرر واجب است. بنابراین مراد از احادیثی نظیر حدیث رفع، دفع توجه ضرر و حدوث مقتضی آن است، نه دفع ضرری که متوجه انسان شده و مقتضی آن موجود است. ازاین‌رو هرچند انسان می‌تواند جلوی مقتضی ضرر را بگیرد و از توجه ضرر به خود جلوگیری کند، ولی چنانچه ضرری متوجه او شد، حق ندارد با ورود ضرر به دیگران، زیان را از خود دفع کند (انصاری، ۱۳۸۸: ٤/ ٤٢٣ ـ ٤٢٢).

محقق خویی﵀ در استدلال بر عدم رفع ضمان در موارد استدلال گفته است:

> ازآنجایی‌که ادله برائت، امتنان بر جنس امت است، چنانچه جریان برائت، موجب امتنان بر یک نفر و ورود ضرر بر مسلمان دیگر باشد، نظیر آن‌که شک کنیم که اتلافی که شارع به آن اجازه داده، ضمان آور است یا خیر؟ اجرای برائت از ضمان جایز نیست. زیرا هرچند اجرای برائت از ضمان، امتنان بر متلف است، ولی برخلاف امتنان بر مالک است و جاری نمی‌شود (خویی، ١٤١٧: ٣/ ٥٢٤).

با توجه به مطالب فوق، چنانچه خریداری واکسن کرونا از کشورهای استعماری موجب ریشه‌کن نمودن بیماری کرونا از کشور و حفظ جان افراد کشور باشد، ولی مقدمه منحصره برای تقویت کشورهای استعماری علیه مسلمانان کشورهای دیگر باشد، جایز نخواهد بود.

۲ـ۲ـ۱. مقدمه منحصره نبودن خریداری واکسن

چنانچه خریداری واکسن کرونا از کشورهای استعماری، مقدمه منحصره برای تقویت کشورهای استعماری علیه مسلمانان کشورهای دیگر نباشد، حتی درصورتی‌که موجب تقویت آنان باشد نیز جایز است. زیرا در چنین صورتی هرچند خریداری واکسن کرونا، مقدمه ارتکاب حرام از سوی دیگران هست، ولی مقدمه غیر منحصره است و مقدمه غیر منحصره از منظر فقها حرام نیست و نظیر موردی است که شخصی میوه‌فروش هست و انگور دارد و کسی که شراب ساز است، از او انگور بخواهد و او بداند که اگر انگور را به شراب ساز نفروشد، وی از میوه‌فروش دیگری انگور می‌خرد و شراب می‌سازد و تنها مقدمه منحصره حرام است. چنان‌که محقق نراقی﵀ گفته است: «چنانچه مقدمه حرام، سبب برای حرام باشد، حرام و گناه است (نراقی، ۱٤۱۷: ۷۱).

امامی خوانساری﵀ نیز گفته است: «همانا مقدمه حرام، حرام نیست، جز آن‌که سبب حرام باشد و فعل حرام بر آن مترتب شود» (امامی خوانساری، بی‌تا: ۱۵). «چنانچه مقدمه حرام به‌گونه‌ای باشد که وجود آن قابل انفکاک از وجود ذی‌المقدمه نباشد، نظیر افعال تسبیبیه، نظیر ذی المقدمه حرام خواهد بود» (امامی خوانساری، بی‌تا: ۲۱).

محقق نائینی﵀ نیز گفته است: «چنانچه مقدمه حرام، علت تامه و یا جزء اخیر از علت تامه برای صدور حرام باشد یا ارتکاب آن با قصد توسل به حرام باشد، اشکالی در حرمت آن نیست» (نائینی، ۱٤۱۳: ۱/ ۲٦).

محقق ایروانی﵀ نیز گفته است: «مقدمه حرام، چنانچه علت تامه برای صدور حرام نباشد، حرام نیست» (نجفی ایروانی، ۱٤۰٦: ۱/ ۲۵).

با توجه به مطالب فوق تنها مقدمه منحصره حرام، حرام است. بنابراین خرید واکسن کرونا از کشورهای استعماری در فرضی که مقدمه منحصره برای تقویت کشورهای استعماری علیه مسلمانان کشورهای دیگر نباشد، جایز است.

نتیجه

خریداری واکسن کرونا از کشورهای بیگانه چند فرض دارد:

۱. چنانچه اطمینان به‌سلامت واکسن نداشته باشیم، خریداری آن به خاطر احتمال وجود خطر جانی حرام است.

۲. چنانچه اطمینان به‌سلامت کالا داشته باشیم، دو فرض دارد:

۲ـ۱. در چنین فرضی خریداری واکسن کرونا از کشورهای غیر استکباری در هر یک از حالت اختیار و اضطرار جایز است.

۲ـ۲. خریداری واکسن کرونا از کشورهای استکباری چند فرض دارد:

۲ـ۲ـ۱. چنانچه خریداری چنین واکسن‌هایی موجب ایجاد سیطره کفار بر مسلمانان داخل کشور نبوده و آنان را علیه مسلمانان کشورهای دیگر تقویت نکند، خریداری واکسن در حالت اختیار، حرام و در حالت اضطرار جایز است.

۲ـ۲ـ۲. چنانچه خریداری چنین واکسن‌هایی عاملی برای سیطره کفار بر مسلمانان داخل کشور باشد، در حالت اختیار حرام است و در حالت اضطرار از مصادیق باب تزاحم است و باید در نظر گرفت که کدام‌یک از حفظ جان مسلمانان و یا جلوگیری از سیطره کفار اهمیت بیشتری دارد.

۲ـ۲ـ۳. اگر خریداری واکسن کرونا از کشورهای استعماری موجب تقویت آنان علیه مسلمانان کشورهای دیگر شود، در فرض مقدمه منحصره بودن حرام است و در فرض مقدمه منحصره نبودن جایز است.

کتابنامه

قرآن کریم.

آلوسی، سید محمود، **روح‌المعانی فی تفسیر القرآن**، بیروت، دارالکتب العلمیة، اول، ١٤١٥ق.

ابن العربی، محمد بن عبدالله بن ابوبکر، **احکام القرآن**، بی‌جا، بی‌تا.

ابن حیون، نعمان بن محمد، **دعائم الاسلام**، قم، مؤسسة آل البیت علیهم‌السلام، ١٣٨٥ق.

ابن کثیر دمشقی، اسماعیل بن عمرو، **تفسیر القرآن العظیم**، بیروت، دار الکتب العلمیة، اول، ١٤١٩ق.

ابن منظور، ابوالفضل، جمال‌الدین، محمد بن مکرم، **لسان العرب**، بیروت، دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع - دار صادر، سوم، ١٤١٤ق.

ابوحیان اندلسی، محمد بن یوسف، **البحر المحیط فی التفسیر**، بیروت، دار الفکر، ١٤٢٠ق.

اردبیلی، احمد بن محمد، **زبدة البیان فی أحکام القرآن**، تهران، المکتبة الجعفریة لإحیاء الآثار الجعفریة، اول، بی‌تا.

اشعری قمّی، احمد بن محمد بن عیسی، **النوادر**، قم، مدرسه امام مهدی علیه‌السلام، اول، ١٤٠٨ ه ق.

امامی خوانساری، محمد، **الحاشیة الثانیة علی المکاسب**، بی‌جا، اول، بی‌تا.

انصاری، مرتضی بن محمد امین، **فرائد الاصول**، قم، سماء قلم، دوم، ١٣٨٨.

ـــــــ، **کتاب المکاسب**، قم، کنگره جهانی بزرگداشت شیخ اعظم انصاری، اول، ١٤١٥ق.

بغدادی، علاء الدین علی بن محمد، **لباب التأویل فی معانی التنزیل**، بیروت، دار الکتب العلمیة، اول، ١٤١٥ق.

بیضاوی، عبدالله بن عمر، **انوار التنزیل و اسرار التأویل**، بیروت، دار احیاء التراث العربی، اول، ١٤١٨ق.

ثعالبی، عبدالرحمن بن محمد، **جواهر الحسان فی تفسیر القرآن**، بیروت، دار احیاء التراث العربی، اول، ١٤١٨ق.

جوادی آملی، عبد الله، **خمس رسائل**، قم، دفتر انتشارات اسلامی، اول، ١٤٠٤ ه ق.

حر عاملی، محمد بن حسن، **وسائل الشیعة**، قم، مؤسسه آل البیت علیهم‌السلام، اول، ۱٤۰۹ق.

حسینی مراغی، سید میر عبدالفتاح بن علی، **العناوین الفقهیة**، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱٤۱۷ق.

حسینی شیرازی، سید محمد، **الفقه، السلم و السلام**، بیروت، دار العلوم، اول، ۱٤۲٦ ه.ق.

حلّی، فخرالمحققین، محمد بن حسن بن یوسف، **إیضاح الفوائد فی شرح مشکلات القواعد**، فم، مؤسسه اسماعیلیان، اول، ۱۳۸۷ق.

حلّی، نجم‌الدین جعفر بن حسن، **المعتبر فی شرح المختصر**، قم، مؤسسه سید الشهداء علیه‌السلام، اول، ۱٤۰۷ق.

دروزه، محمد عزت، **التفسیر الحدیث**، قاهره، دار احیاء الکتب العربیة، ۱۳۸۳ق.

راوندی، قطب الدین، سعید بن عبداللّه، **فقه القرآن**، قم، کتابخانه آیة الله مرعشی نجفی، دوم، ۱٤۰٥ق.

رشید الدین میبدی، احمد بن ابی‌سعد، کشف الاسرار و عدة الابرار، تهران، انتشارات امیر کبیر، پنجم، ۱۳۷۱.

زمخشری، محمود، **الکشاف عن غوامض التنزیل**، بیروت، دار الکتاب العربی، سوم، ۱٤۰۷ق.

سبزواری نجفی، محمد بن حبیب الله، **ارشاد الاذهان الی تفسیر القرآن**، بیروت، دار التعارف، اول، ۱٤۱۹ق.

سمرقندی، نصر بن محمد بن احمد، **بحر العلوم**، بی‌جا، بی‌تا.

سیوطی، جلال‌الدین، **الدر المنثور**، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی، ۱٤۰٤ق.

شریف کاشانی، ملا حبیب‌الله، **مستقصی مدارک القواعد**، قم، چاپخانه علمیه، اول، ۱٤۰٤ق.

صدوق، محمد بن علی بن بابویه، **الخصال**، ترجمه کمره‌ای، تهران، انتشارات کتابچی، اول، ۱۳۷۸.

ـــــــــ، **من لا یحضره الفقیه**، قم، دفتر انتشارات اسلامی، دوم، ۱٤۱۳ق.

طبرسی، فضل بن حسن، **مجمع البیان فی تفسیر القرآن**، تهران، انتشارات ناصر خسرو، سوم، ۱۳۷۲.

طوسی، ابو جعفر محمد بن حسن، **التبیان فی تفسیر القرآن**، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی‌تا.

ـــــــــ، **الخلاف**، قم، دفتر انتشارات اسلامی، اول، ۱٤۰۷ق.

ـــــــــ، **المبسوط فی فقه الإمامیة**، تهران، المکتبة المرتضویة لإحیاء الآثار الجعفریة، سوم، ۱۳۸۷ق.

طیب، سید عبدالحسین، **اطیب البیان فی تفسیر القرآن**، تهران، انتشارات اسلام، دوم، ۱۳۷۸.

غروی نائینی، میرزا محمد حسین، **المکاسب و البیع**، قم، دفتر انتشارات اسلامی، اول، ۱٤۱۳ق.

فاضل کاظمي، جواد بن سعد، **مسالك الأفهام إلى آيات الأحكام**، بی‌جا، بی‌تا.

فخر رازی، ابوعبدالله محمد بن عمر، **مفاتیح الغیب**، بیروت، دار احیاء التراث العربی، سوم، ۱۴۲۰ق.

فراهیدی، خلیل بن احمد، **کتاب العین**، قم، نشر هجرت، دوم، ۱٤۱۰ق.

کاظمی، جواد بن سعید، **مسالک الافهام الی آیات الاحکام**، تهران، کتابفروشی مرتضوی، دوم، ۱۳٦٥.

کلینی، ابو جعفر محمد بن یعقوب، **الکافی**، تهران، دار الکتب الإسلامیة، چهارم، ۱٤۰۷ق.

کمپانی اصفهانی، محمدحسین، **حاشیة کتاب المکاسب**، قم، أنوار الهدی، اول، ۱٤۱۸ق.

گنابادی، سلطان محمد، **تفسیر بیان السعادة فی مقامات العبادة**، بیروت، مؤسسة الاعلمی، دوم، ۱۴۰۸ق.

مجلسی، محمد تقی بن محمد مقصود، **روضة المتقین فی شرح من لا یحضره الفقیه**، قم، مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشانبور، دوم، ۱٤۰٦ق.

محقق داماد یزدی، سید مصطفی، **قواعد فقه**، تهران، مرکز نشر علوم اسلامی، دوازدهم، ۱٤۰٦ق.

مراغی، احمد بن مصطفی، **تفسیر المراغی**، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی‌تا.

مکارم شیرازی، ناصر، **الامثل فی تفسیر کتاب‌الله المنزل**، قم، مدرسه امام علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام، اول، ۱٤۲۱ق.

ـــــــــ، **تفسیر نمونه**، تهران، دار الکتب الاسلامیة، اول، ۱۳۷٤.

موسوی بجنوردی، سید محمد بن حسن، **قواعد فقهیه**، تهران، مؤسسه عروج، ۱٤۰۱ق.

موسوی علم الهدی، شریف مرتضی، علی بن حسین، **الانتصار فی انفرادات الإمامیة**، قم، دفتر انتشارات اسلامی، اول، ۱٤۱٥ق.

موسوی خمینی، سید روح‌اللّه، **المکاسب المحرمة**، قم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، اول، ١٤١٥ق.

موسوی خویی، سید ابوالقاسم، **الهدایة فی الاصول، قم، مؤسسة صاحب الامر**، اول، ١٤١٧ق.

موسوی علم الهدی، علی بن حسین، **الانتصار فی انفرادات الامامیة**، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ١٤١٥ق.

موسوی گلپایگانی، سید محمدرضا، **کتاب الطهارة**، قم، دار القرآن الکریم، اول، ١٤٠٧ق.

نجفی ایروانی، علی بن عبد الحسین، **حاشیة المکاسب**، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اول، ١٤٠٦ق.

نراقی، مولی احمد بن محمد مهدی، **عوائد الأیام فی بیان قواعد الأحکام**، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ١٤١٧ق.

Analysis of the decision to purchase corona vaccine from foreign countries *

Abbas Namdar Joybari **
Abdurrahman Najafi Omran ***

Abstract
Corona disease or covid-19 is a disease that has spread all over the world and every day it kills a large number of people and kills many people. All the countries of the world are trying to produce a vaccine to treat it and some countries have achieved the production of such a vaccine so far, and others have not yet achieved such a thing, and some foreign countries have surpassed other countries in vaccine production, and it is possible that other countries, as well as the Islamic country of Iran, will purchase vaccines from foreign countries. Therefore, it is necessary to discuss what is the ruling on buying vaccines from foreign countries and what is the duty of the government in front of it?
In the present research, using the analytical-descriptive method and using the verses, narrations and jurisprudence rules, we came to the conclusion that the purchase of the corona vaccine is not permissible under the assumption of uncertainty about its health, and under the assumption of certainty about its health, it is permissible to buy it from non-colonial countries, and to buy it from colonial countries, if the agent of their domination is not against us or to strengthen against the Muslims of other countries, it is forbidden in the state of discretion and in the state of emergency, and in the case that it causes domination against us, it is forbidden in the state of discretion and in The state of emergency is one of the examples of conflict and if it is the only prelude to strengthen the colonial countries against the Muslims of other countries, it is forbidden.
Keywords: vaccine, covid-19, allowed, purchase, jurisprudence.

* Date of receipt: 10/2/1402 Approval date: 15/5/1402.
** teacher of seminary and Al-Mustafa international university (abbasnamdarjoybari@gmail.com).
*** fourth level student of Qom seminary, Corresponding author (Najafi60@Chmail.ir).

An exploration of the theory of the independence of issuing government rulings from inferential rulings *

Sajjad Janabadi **

Abstract

Governmental legislation and the issuing of provincial decrees by political rulers are necessary and necessary for the management of the affairs of the Islamic system. When governmental rulings are considered next to inferential rulings, the question arises, what is the ratio of governmental rulings to primary and secondary rulings? Regarding the said question, various theories have been presented by the jurists. The present article is a descriptive-analytical research with a library method in line with the investigation of the theory of "the independence of the issuing of governmental rulings from inferential rulings" and about this theory, five interpretations have been analyzed and scrutinized. The findings of this research show that all the interpretations in the theory of "independence of issuance of government decrees from inferential decrees", despite some minor differences, the emphasis on the distinction between inferential decrees and government decrees is the common point of these expositions, but despite this independence and distinction, there should not be an idea of content incompatibility between governmental decrees and inferential decrees. Therefore, the emphasis of acssepted's theory is that this issue should be considered in the perspective of "content alignment" combined with "distributional distinction" between the two: ruling rules and divine rules.

Keywords: Government rulings, inferential rulings, issuing independence.

* Date of approval: 12/3/1402 Date of approval: 15/5/1402.

** fourth level and teacher of Zahedan seminary (mojenaabadi@yahoo.com).